

Rusya Federasyonu'nun Arktik Stratejisinin Analizi

Analysis of Russian Federation's Arctic Strategy

Halit HAMZAOĞLU*

Öz

Rusya Federasyonu'nun (RF), Arktik politikası ve stratejisi kronolojik olarak dört aşamada ortaya çıkmıştır. İlk aşama, Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan koşullar çerçevesinde hayata geçmiştir. RF, bu dönemde Arktik politikasını bölgesel ve uluslararası işbirliği mekanizmaları aracılığıyla inşa etmeye çalışmıştır. İkinci aşama, 2000'li yıllardan başlayan ve RF'nin Arktik bölgesine yönelik politikalarının koordinasyon sürecini kapsamaktadır. Bu aşamada RF, Arktik bölgesindeki sosyo-ekonomik çıkarlarını bir ulusal güvenlik konusu haline getirmiştir. Üçüncü aşama, RF'nin Kırım'ı ilhakı sonrası ortaya çıkan jeopolitik dönüşümle kendini göstermeye başlamıştır. RF bu süreçte Batı ile yaşadığı sorunlar nedeniyle, dış politikasında Doğu yarımküresini önceleyen bir yaklaşımı benimsemeye başlamıştır. Bu dönemde RF'nin Arktik stratejisinin olgunlaştığını ve böylece tamamlayıcılık ve süreklilik ihtiva etmeye başladığını söylemek mümkündür. Dördüncü aşama, 2020 sonrası meydana çıkan yeni uluslararası koşullara bağlı olarak gelişmiştir. Bu süreçte RF, Arktik bölgesindeki jeoekonomik ve jeostratejik çıkarlarını pekiştirmiştir. Çin ile özellikle ulaşım ve enerji alanlarında yeni işbirliği mekanizmaları oluşturulmuştur. Kutup İpek Yolu gibi girişimler, söz konusu mekanizmaların jeoekonomik ve jeostratejik kapsamını ortaya koymaktadır. Makalede, RF'nin Arktik stratejisi söz konusu kronolojik süreç dikkate alınarak irdelenmektedir. RF'nin Arktik stratejisinin hangi ölçüler ve öncelikler çerçevesinde ortaya çıktığı sorunsalı, makalenin temel kurgusunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda RF'nin Arktik stratejisinin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan dönemseller koşulların önemi vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arktik, Rusya Federasyonu, Çin, Kutup İpek Yolu, Jeoekonomi, Jeostrateji

Abstract

The Arctic policy and strategy of the Russian Federation (RF) has chronologically emerged in four phases. The first phase was realized within the framework of the post-Cold War conditions. During this period, the RF tried to conduct its Arctic policy through regional and international cooperation mechanisms. The second phase covered the coordination process of the RF's policies towards the Arctic region, which initiated in the 2000s. At this phase, the RF elevated its socio-economic interests in the Arctic region into a national security matter. The third phase started to manifest itself with the geopolitical transformation that emerged after the annexation of Crimea. Due to its problems with the West, the RF started to prioritize the Eastern hemisphere in its foreign policy. In this period, it is possible to say that the Arctic strategy of the RF matured gradually and became complementary and constant. The fourth phase developed in response to the new international conditions emerged after 2020. In this process, the RF consolidated its geoeconomic and geostrategic interests in the Arctic region. New cooperation mechanisms were established with China, particularly in the transportation and

Akademik
Bakış
199
Cilt 18
Sayı 35
Kış 2024

Makale Geliş Tarihi: 05.02.2024. Makale Kabul Tarihi: 20.05.2024.
Araştırma Makalesi / Künye: HAMZAOĞLU, Halit. "Rusya Federasyonu'nun Arktik Stratejisinin Analizi". Gazi Akademik Bakış Dergisi (GABD), 18/35, (Aralık 2024): s. 205-226. DOI: 10.19060/gav.1600534

* Doç. Dr. Kars Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-mail: halithamzaoglu85@gmail.com ORCID: 0000-0001-5249-1911.

energy fields. Initiatives such as the Arctic Silk Road reveal the geoeconomic and geostrategic scope of these mechanisms. In this article, RF's Arctic strategy is analyzed on the basis of this chronological progress. The question of the dimensions and priorities within which the RF's Arctic strategy emerged constitutes the basic construct of the article. In this context, the article emphasizes the importance of the periodic conditions that paved the way for the formulation of RF's Arctic strategy.

Key Words: Arctic, Arctic Silk Road, China, Geoeconomics, Geostrategy, Russian Federation

Giriş

Arktik bölgesi günümüzde sadece sahip olduğu stratejik doğal kaynaklarla değil, aynı zamanda uluslararası ulaşım ve ticaret bağlamında da oldukça öne çıkmaktadır. Küresel ısınmanın getirdiği yeni koşullar bölgenin ulaşım ve ticaret açısından önemini artırmaktadır. Arktik bölgesi son yıllarda askeri ve jeopolitik düzlemde de belirleyici bir noktaya ulaşmıştır. Bütün bu süreç bölgeye olan ilgiyi hızlı bir biçimde artırmakta ve Arktik çalışmaları uluslararası siyaset araştırmalarında öncelikli bir alana dönüşmektedir.

Arktik bölgesi, Rusya Federasyonu'nun (RF) sosyo-ekonomik ve askeri-politik hayatında tarihsel bağlamda önemli bir yer tutmaktadır. Söz konusu önemin son dönemde daha da arttığını gözlemlemek mümkündür. Makalede, RF'nin Arktik stratejisinin hangi koşullarda oluşturduğu ve bu stratejinin öncelikli amaçlarının ne olduğu sorularına yanıt aranmaktadır. Bu soruya yanıt verebilmek için, RF'nin Soğuk Savaş sonrası inşa ettiği Arktik stratejisinin bütün aşamaları ayrıntılı bir biçimde irdelenmiştir. RF'nin bölgeyi dış politikasının merkezi konularından biri haline dönüştürdüğü gerçeği, makalenin temel hipotezini oluşturmaktadır. Bu hipotez RF'nin Arktik bölgesine yönelik uyguladığı stratejik planlama mekanizmaları çerçevesinde test edilmektedir. Söz konusu mekanizmalar makalede geniş bir şekilde ele alınmaktadır. RF'nin Arktik stratejisinin hangi ölçüler ve öncelikler çerçevesinde ortaya çıktığı sorunsalı, makalenin temel kurgusunu oluşturmaktadır.

Makale dört bölümden oluşmaktadır. İlk Bölümde Arktik bölgesinin jeostratejik ve jeoekonomik önemine değinilmiştir. İkinci Bölümde, RF'nin Arktik stratejisini oluşturma süreci ayrıntılarıyla tetkik edilmiştir. Üçüncü Bölümde, RF'nin 2020 Arktik Stratejisi Belgesinin ve 2023 Dış Politika Konseptinin temel çıktıları incelenmiştir. Dördüncü Bölümde, RF'nin Kutup İpek Yolu girişimine olan yaklaşımından bahsedilmiştir. Sonuç kısmında ise konuyla ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Arktik Bölgesinin Jeostratejik ve Jeoekonomik Önemi

Arktik bölgesi özellikle XXI. yüzyılın başlarından itibaren, Uluslararası İlişkiler Çalışmaları açısından oldukça önem kazanmıştır. Bölgede bulunan potansiyel hidrokarbon rezervlerinin mevcudiyeti bu noktada belirleyici bir etken olarak ön plana çıkmaktadır. Arktik bölgesi, aynı zamanda küresel iklim değişimleri bağlamında dikkat çekmektedir.

Giriş

Akademik
Bakış

200

Cilt 18
Sayı 35
Kış 2024

Arktik, dünyanın en kuzeyinde bulunan ve 30 milyon m²'lik devasa bir alanı kaplayan bir bölgedir. Bölge, Kuzey Buz Okyanusu ve etrafındaki Grönland, Barents, Kara, Laptev, Doğu Sibirya, Çukçi, Beaufort denizleri ile Baffin ve Fox körfezleri, Kanada Arktik takımalarında bulunan çok sayıda boğazlardan ve körfezlerden oluşmaktadır. Ayrıca Pasifik ve Atlantik Okyanuslarının kuzeyinde bulunan boğazlar ve körfezler bölgenin sınırlarına dahildir. Arktik kara alanları içerisinde ise Kanada Arktik takımaları, Grönland, Spitsbergen takımaları, Franz Josef Toprakları, Novaya Zemlya, Severnaya Zemlya, Yeni Sibirya Adaları, Wrangel Adası ve Avrasya ile Kuzey Amerika'nın kuzey kıyıları bulunmaktadır.

Arktik bölgesine sekiz devletin sınırı vardır. Bu ülkeler RF, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Kanada, Norveç, Finlandiya, İsveç, Danimarka ve İzlanda'dır. Rusya, ABD, Kanada, Danimarka (Grönland) ve Norveç ise Kuzey Buz Okyanusu'na doğrudan kıyıdaş devletlerdir.

XVI. ve XVIII. Yüzyılları arasında Willem Barents gibi denizciler veya Mihail Lomonosov gibi bilim insanları tarafından yürütülen bütün Arktik keşif gezileri, "bölgede iyi organize edilmiş bir bilimsel altyapının oluşmasına zemin hazırlamıştır".¹ Bu bilimsel altyapı uzun vadede bölgenin ekonomik bağlamda ele alınmasına olanak tanımıştır. Barents'in amacı Kuzey Denizi Rotasını bulmaktı. Bu doğrultuda Ayı Adası, Svalbard ve Novaya Zemlya topraklarına ulaşan Barents, daha sonraki denizcilere ilham kaynağı olmuştur. XVII. Yüzyılda İngiliz ve Hollandalı denizciler bölgedeki ilk ticari işletme olan balina avlama istasyonlarını kurmuşlardır.²

Rus kâşifleri, XVI. yüzyılın ortalarında Sibirya nehirlerinin kollarını kullanarak, Arktik Okyanusu'na ve kıyılarına yelken açmışlardır. 1648'de gezgin Semen Dejnev, Çukot yarımadasının en uç noktasına ulaşmıştır. Bununla birlikte, Rusya ve Kuzey Amerika kıtası arasında bulunan boğaz, 1725-1730 ve 1733-1741'de birinci ve ikinci Kamçatka seferlerini (Büyük Kuzey seferi) yöneten ve Dejnev'in rotasını tekrarlayan Vitus Bering'in adını almıştır.³ Bering'in liderliğinde gerçekleştirilen Büyük Kuzey seferinde, ilk kez Arkhangelsk'ten Kolyma'ya kadar Arktik Okyanusu'nun kıyılarının haritaları oluşturulmuştur.⁴

Bölgedeki bilimsel çalışmalar özellikle XVIII. Yüzyılda hız kazanmıştır. Doğa bilimci ve fizikçi Lomonosov, Arktik doğasını incelemek için bu dönemde geniş kapsamlı bir programı ortaya koyan ilk bilim insanıydı. Lomonosov'un temel amacı bölgenin derinliklerine ulaşarak Kutuplara varmak ve nihayetinde bu rota vasıtasıyla Pasifik'e çıkmaktı. Lomonosov, 1757-1759 yılları

- 1 Lutz Feldt, Geopolitical Shifts: Issues and Challenges for the Arctic Region, Kim Fontaine-Skronski Valérian Thool Norbert Eschborn der., *Does the UN Model Still Work? Challenges and Prospects for the Future of Multilateralism*, Brill, Leiden-Boston 2021.
- 2 Mineral Resources in the Arctic, Rognvald Boyd, Terje Bjerkgård, Bobo Nordahl, Henrik Schiellerup, der., Publisher: NGU – *Geological Survey of Norway*, 2016.
- 3 Oleg Aleksandrov, Mnogovekovoy Puty Rossiyii v Arktiku, *Rossiya XXI*, Sayı: 6, 2013, s. 51.
- 4 Vtoroya Kamchatskaya Ekspeditsiya, Dokumenty 1741-1742, Viland Hintshe (Galle) der., *Morskiye otryady*, Nestor-İstoriya, Sankt-Peterburg 2018.

arasında yazdığı “Dünyanın Katmanları Üzerine” (*O Sloyah Zemnih*) adlı incelemesinde, bölgenin zengin doğal kaynaklarına sahip olduğundan bahsetmekteydi.⁵ Lomonosov’un başlattığı ve özellikle XIX. Yüzyıldan itibaren kapsamı genişleyen Arktik seferleri, Çarlık Rusya’sının daha sonraları ise Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin (SSCB) ve RF’nin ekonomik politikalarında bölgenin rolünü ve önemini artırmıştır.

Bölge uzun yıllar boyunca, Rus madenciliğinin merkezi haline gelmiştir. XVIII. Yüzyılda altın ve gümüşle başlayan madencilik, XIX. Yüzyılın ikinci yarısında gelişerek büyük bir endüstri haline gelmiştir. Bu sayede Rusya, çeşitli metaller açısından dünyanın en önemli kaynaklarından birisine dönüşmüştür.⁶

Bölgedeki diğer ülkeler de doğal kaynakların çeşitliliğinden azami olarak faydalanmaktadır. İsveç ve Finlandiya, Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin metal üretiminin yarısından fazlasını istihsal etmektedir.⁷ Son yıllarda her iki devlet Arktikteki varlıklarını artırmayı başarmışlardır ve bu bağlamda endüstriyel merkez haline gelmeyi başlamışlardır.

ABD, bölgenin ekonomik varlıklarından faydalanan ülkelerin başında gelmektedir. XIX. Yüzyılın sonlarında Yukon’da ve daha sonraları Alaska’da altının keşfedilmesinin ardından, metal madenciliği Alaska’da ve Kanada anakarasında önemli bir endüstriye dönüşmüştür. 1898’de Alaska’nın Nome bölgesinde daha kolay çıkarılabilen plaser altının keşfi, Alaska maden yataklarının daha yoğun bir şekilde sömürülmesine yol açmıştır.⁸ Danimarka Krallığına ait olan Grönland’ın da uzun bir madencilik geçmişi vardır. Grönland, günümüzde madencilik potansiyeline sahip en önemli bölge olarak öne çıkmaktadır.

Arktik üzerinde kontrol kurmaya yönelik ilk girişimler XIX. yüzyılda gerçekleşmiştir. 1824’te Çarlık Rusya’sı ve ABD arasında ticaret, denizcilik ve balıkçılık konularını ihtiva eden bir anlaşma gerçekleşmiştir. 1825’te ise Rusya ile Büyük Britanya arasında anlaşma yapılmıştır. Anlaşmayla, Rusya İmparatorluğu’nun bir parçası olan Alaska ile Kanada Yukon’u arasındaki sınır tanımlanmıştır. 1867’de Çarlık Rusya’sının Alaska’yı ABD’ye devretmesiyle yeni bir anlaşma yapılmış ve sınırlar yeniden tanzim edilmiştir.⁹

XX. yüzyılda Arktik bölgesi sahip olduğu enerji kaynakları ile dikkat çekmeye başlamıştır. 1930 yılında RF’na bağlı Komi Cumhuriyetinde Arktikteki ilk petrol sahası Chibyuskoye keşfedilmiştir. 1935’te Yareg yatağında yeni teknolojik yöntemlerle büyük bir hidrokarbon rezervi bulunmuştur. Sibiry’a’daki enerji kaynaklarının potansiyelini göz önünde bulunduran SSCB, 1948’de Leningrad’da Arktik Jeoloji Bilimsel Araştırma Enstitüsünü

5 Danara Şirina, Arktika i Sever v Trudah M.V. Lomonosova, *Nauka i Tehnika v Yakutiyyi*, , Sayı: 2, s. 3.

6 Mineral Resources in the Arctic, a.g.e., s. 9.

7 A.g.m.,

8 A.g.m.,

9 Aleksandr Semenov vd., Arkticheskaya Geopolitika i İnteresy Rossii, *Obrozovatelniye Resursy i Tekhnologiyi*, Sayı:5, s.3.

kurmuştur.¹⁰ SSCB'den on yıl sonra ABD'de de Alaska'da petrol aramalarına başlamıştır. Bu dönemde bir dizi küçük petrol yatakları keşfedilmiştir. 1977'de ise Alaska'da rezervleri 3 trilyon m³ doğal gaza ve 400 milyon ton petrole ulaşan devasa Poinot Thompson yatağı keşfedilmiştir. 1969'da Gwydir Körfezi'nde ilk açık petrol ve gaz deniz sahaları keşfedilmiştir.¹¹ Bu süreçte Rusya, ABD, Kanada ve Norveç'in Arktik topraklarında yaklaşık 61 petrol ve gaz sahası keşfedilmiştir.¹²

Günümüzde RF, doğalgaz kaynaklarının yaklaşık %90'unu, petrolün ise %10'unu Arktikteki yatlardan sağlamaktadır. ABD, Arktikteki "hidrokarbon yarışına" 1987'de katılmış ve offshore petrol üretime ivme kazandırmıştır. ABD'nin Endicott yatağında günümüzde geliştirilmekte olan 9 sahası bulunmaktadır. Böylece, Arktik bölgesi hem RF'nin hem de ABD'nin ulusal enerji güvenliği açısından kilit önem taşımaktadır.¹³

Arktik bölgesinin henüz keşfedilmemiş enerji kaynaklarının ve bu çerçevede sahip olduğu muazzam jeoekonomik potansiyelin, kıyıdaş ülkeler arasındaki rekabeti daha da artırmaktadır. Bu devasa kaynaklara erişim ve/veya kaynakları kontrol mücadelesi, bölgedeki jeostratejik ve jeoekonomik çatışma riskini artıran etkenlerdendir. Bölgenin jeopolitik ve jeoekonomik önemini aşağıdaki şekilde formüle etmek mümkündür:

- Bölge, dünyanın keşfedilmemiş hidrokarbon kaynaklarının yaklaşık %22'sine ev sahipliği yapmaktadır
- Dünyadaki keşfedilmemiş petrolün %13'ü ve doğalgazın ise %30'u bu bölgede bulunmaktadır
- Bölge alternatif ulaşım koridorları açısından kilit öneme sahiptir ve küresel ısınma ile birlikte bu önem pekiştirmektedir
- Bölgenin sahip olduğu kaynaklar petrol ve doğalgazla sınırlı değildir. Bölge aynı zamanda altın, elmas, kalay, polimetaller, değerli taşlar gibi kaynaklar açısından zengindir
- Arktik bölgesi, uluslararası güvenlik ve küresel stratejik rekabet açısından giderek önemini artırmaktadır. Bu çerçevede ABD, Rusya, Çin ve AB'nin ana rekabet alanlarından biri haline gelmektedir.

RF'nin Arktik Bölge Stratejisi

Arktik bölgesi Rusya'nın tarihsel gelişiminde önemli bir yer tutmaktadır. Günümüzde de hem askeri-stratejik bağlamda hem de iktisadi ve beşerî konularda öncelikli rolünü sürdürmektedir. RF'nin stratejik caydırıcı potansiyelinin önemli bir bölümünü oluşturan Rus filolarının en güçlüsü olan Kuzey Filosuna (*Severnii Flot*) ve Rus nükleer füzeleri ve saldırı denizaltılarının

10 Ekaterina Borshchevskaia vd., Pollution in the Arctic: Oil and Gas Extraction on the Continental Shelf as a Major Contributor, *The Arctic Institute*, 2022, <https://www.the-arcticinstitute.org/pollution-arctic-oil-gas-extraction-continental-shelf-major-contributor/> E.T: 20.11.2023.

11 A.g.m.,

12 Arnfinn Jørgensen-Dahl, Arctic Oil and Gas, *Arctic Knowledge Hub*, 2010, s. 1.

13 Borshchevskaia, a.g.m.,

en büyük üslerine ev sahipliği yapmaktadır. Arktik RF ekonomisi açısından de kilit öneme sahiptir. Doğal gazın %80'i, petrolün %17'si, nikel ve kobaltın %90'ını, bakırın %60'ı, elmasın ve nadir toprak metallerinin neredeyse %100'ü bu bölgede üretilmektedir. Bölge, RF'nin toplam ihracatının %20'sini oluşturmaktadır.¹⁴

Arktik bölgesi XIX. Yüzyılın sonlarına doğru Rusya İmparatorluğu'nun siyasi ve ekonomik faaliyetlerinde belirleyicilik kazanmaya başlamıştı. Söz konusu belirleyicilik SSCB'nin teşekkülünden sonra da devam etmiş ve bölgenin sanayileşme sürecindeki payı katlanarak artmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından ise Arktik bölgesi Sovyet ekonomisi açısından stratejik bir nitelik kazanmıştı. Bu dönemde bölge özellikle enerji bağlamında öncelikli alan olarak ele alınmaktaydı. Buna bağlı olarak, Soğuk Savaş yıllarında bölgenin uluslararası siyasetteki ağırlığı artmıştır. Böylece Arktik bölgesi SSCB ve ABD arasındaki stratejik rekabetin ana sahalarından birine dönüşmüştü.

1980'lerden ikinci yarısından itibaren ise ortaya çıkan yeni uluslararası koşullar, Arktik bölgesinin SSCB politikalarındaki önemini azaltmıştı. Sovyet lideri Mihail Gorbaçov'un ABD ile daha uyumlu bir işbirliği mekanizmaları oluşturma arzusu ve SSCB'yi dünyaya entegre etme adımları, Arktikteki politikaların da revize edilmesine neden olmuştu. Gorbaçov döneminde Arktik neredeyse unutulmuş, sınır karakolları, radar istasyonları ve hidrometeorolojik gözetleme sistemi kaldırılmış, askeri havaalanları ve bölgeleri terk edilmeye yüz tutmuştu.¹⁵ SSCB ile ABD arasında ilişkiler geliştiği ortamda, Sovyet tarafı 1987'de Arktik bölgesinin temel sorunlarını formüle eden ve sorunların giderilmesi için yeni müzakere alanlarını belirleyen *Murmansk Girişimi*'ni ileri sürmesine olanak sağlamıştır.¹⁶ Gorbaçov tarafından SSCB'nin kuzeydeki önemli liman kendi Murmansk'ta ilan edilen bu girişim, Arktik jeopolitiğine ilişkin aşağıdaki bir dizi öneriyi içermektedir:¹⁷

1. *Kuzey Avrupa'da nükleerden arındırılmış bölgenin ilan edilmesi*- Gorbaçov, SSCB'nin nükleerden arındırılmış bölgenin oluşturulmasında garantör devlet olarak yer alacağını deklare etmekteydi. Böyle bir bölgenin ilan edilmesi düşüncesi ilk olarak 1963'te Finlandiya Cumhurbaşkanı Urho Kekkonen tarafından ileri sürülmüştü. Kekkonen, süper güçler arasındaki olası çatışma durumunda, Finlandiya-Norveç sınırında nükleerden arındırılmış bir bölgenin oluşturulmasını teklif etmişti.

14 Arkticheskaya Politika Rossii: Mejdunarodniye Aspekty, Sergey Karaganov, der., *Doklad Vishaya Shkola Ekonomiki Natsiyonalniy İssledovatel'skiy Universiteta*, İzdatel'skiy Dom Vishey Shkoly Ekonomiki, Moskova 2021.

15 Sergey Jiltsov-İgor Zonn, Politika Rossii v Arktike: Sovremenniy Etap, *Vestnik RUDN, Seriya Politologiya*, Sayı: 2, 2015, s. 7.

16 A.g.m.,

17 Yury Fokin-Anatoly Smirnov, Kirkenesskaya Deklaratsiya o sotrudnichestve v Barentsovom/Evroarkticheskom regione: vzglyad iz Rossii 20 let spustya, *MGİMO*, Moskova 2012, s. 9-10.

2. *Kuzey Avrupa'ya komşu denizlerdeki faaliyetlerin sınırlandırılması*- Sovyet yönetimi, uluslararası boğazların karşılıklı olarak mutabakata varılan bölgelerinde ve genel olarak ağır nakliye rotalarında deniz faaliyetlerinin yasaklanması konusunda Leningrad'da bir toplantının yapılmasını önermekteydi.
3. *Kuzey ve Arktik kaynaklarının barışçıl işbirliği çerçevesinde işletilmesi* – Öneri, birleşik bir enerji programının oluşturulmasını içermekteydi. Keşfedilen ve işlenmeyen devasa petrol ve doğal gaz rezervlerinin mevcudiyeti dikkate alınarak, Kanada ve Norveç şirketleri kaynakların ortak kullanımı ve işletilmesi için Kola yarımadasına davet edilmekteydi.
4. *Kuzey Deniz Rotasının açılması* – Gorbaçov, uluslararası ilişkilerin normalleşmesine bağlı olarak, Sovyet buzkıranlarının yardımıyla (Sovyet limanlarına girme hakkıyla birlikte) Kuzey Deniz Rotasını yabancı gemilerin geçişine açma sözünü vermektedir.
5. *Arktikte bilimsel işbirliği ve çevre güvenliği konuları*- Gorbaçov, bölgede bilimsel araştırmaların koordinasyonunu konu eden uluslararası konferansın Murmansk'ta yapılmasını önerdi. Ayrıca çevre konularında yakın işbirliği mekanizmalarının oluşturulmasını ve bu bağlamda Kuzey Avrupa ülkeleriyle bir yol haritasının belirlenmesini önerdi.

Murmansk Girişimi, Batılı ülkeler tarafından oldukça olumlu karşılandı ve güçlü destek buldu. Söz konusu girişim, Gorbaçov'un *perestrojka* ve *glasnost* politikalarının önemli bir parçasıydı. Gorbaçov yönetimi Batı'yla ilişkilerin iyileştirilmesi adına, bölgeyi bir açılım noktası olarak değerlendirmekteydi. Bu girişimde yer alan önerilerin çok az kısmı uygulamaya konuldu. Çünkü 1991'de SSCB'nin dağılmasıyla ortaya çıkan yeni koşullarda, RF Arktik politikalarını yeniden gözden geçirmeye karar verdi. Bu çerçevede Arktik politikası yeniden formüle edildi. 1992 yılında Arktik ve Antarktika İşleri Komisyonu kuruldu. Komisyon, Spitsbergen takımadaı dahil olmak üzere Kuzey Kutbunda ve aynı zamanda Antarktika'da bilimsel, sosyo-ekonomik, iktisadi ve çevresel faaliyetleri koordine etmekten sorumluydu.¹⁸ 1992-1996 yılları arasında RF, Barents Avrupa-Arktik Konseyi ve Arktik Konseyi de dahil olmak üzere uluslararası ve bölgesel kuruluşlara üye oldu. 1993'te kurulan Barents Avrupa-Arktik Konseyi, Rusya, Danimarka, İsveç, İzlanda, Norveç ve AB Komisyonu'nu bir araya getiren bir bölgesel platformdu. ABD, İngiltere, Almanya, Fransa gibi ülkeler gözlemci üye statüsünde Konsey'in faaliyetlerinde yer almaktaydılar. Bölgenin sürdürülebilir kalkınmasını sağlamak, ekonomi, ticaret, bilim ve teknoloji, çevre ve ulaştırma altyapısının geliştirilmesi alanlarında ikili ve çok taraflı işbirliği genişletmek amacıyla kurulmuştu.¹⁹ Kanada'nın girişimleriyle 1996'da Ottawa Deklarasyonu ile

¹⁸ Sergey Jiltsov ve İgor Zonn, a.g.m., s. 8.

¹⁹ RF, 8 Eylül 2023 tarihinde Konsey'den çekilmiştir. RF Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Mart 2022'den itibaren Konsey'in faaliyetlerinin felç olduğunu ve Finlandiya'nın Konsey Başkanlığındaki rotasyon ilkesini ihlal ederek, Konsey'in Başkanlığını RF'na devretmedi-

kurulan Arktik Konseyi, çevre güvenliği konusunu temel alan bir işbirliği mekanizmasıydı. 1991 yılından itibaren, bölge ülkeleri arasındaki istişarelerin yoğunlaşmasıyla ortaya çıkan Arktik Konseyi günümüzde önemli bir işbirliği platformu olarak öne çıkmaktadır.²⁰

1997'de RF'nin 1982 tarihli Birleşmiş Milletler (BM) Deniz Hukuku Sözleşmesini onaylamasıyla RF'nin Arktik stratejisinin oluşumunda yeni aşamaya girilmiştir. Sözleşme, kıyı devletlerinin 12 millik karasuları bölgesi üzerindeki mutlak egemenliğini teyit etmekteydi. Sözleşme, aynı zamanda kıyı devletlerin kıta sahanlığında tasarrufta bulunma konusunda tek egemenlik hakkına sahip olduğunu tespit etmekteydi.²¹ RF, BM Deniz Hukuku Sözleşmesini onayladıktan sonra Arktik istikametindeki dış politika faaliyetlerini yoğunlaştırmaya başlamıştır. Bu çerçevede RF, Arktik denizlerinin dibinin anakaraya ait olup olmadığını belirlenmesi ve maden aramalarının jeolojik yapısı üzerinde daha fazla çalışma başlatarak araştırmalarına yeniden hız kazandırdı.²²

2000'lı yılların başından itibaren RF'nin Arktik politikaları daha etkin ve kapsamlı bir çerçeve kazanmaya başlamıştır. Önceki dönemlerin aksine, bu süreçte RF Arktik bölgesine daha entegre bir yaklaşım sergilemekteydi. Bu bağlamda bölgedeki askeri, ekonomik ve bilimsel çıkarlarını daha etkin bir şekilde korumayı öncelikli bir yaklaşım olarak benimsemiştir.²³ Böylece RF'nin Arktik bölgesine bakışı bir stratejik çerçeve kazanmış ve devlet politikasına dönüşmüştür. 2000 yılında kabul edilen RF Ulusal Güvenlik Konseptinde, kuzey bölgelerinin sosyo-ekonomik geliştirilmesine yönelik mekanizmaların oluşturulması beyan edilmekteydi. 2009'da kabul edilen "RF'nin 2020'ye kadar Ulusal Güvenlik Stratejisi Hakkında Belge", 2000'deki Ulusal Güvenlik Konseptinde yer alan hususları daha da genişletmiş ve bölgenin stratejik öneminden daha fazla söz edilmiştir.²⁴ Bu bağlamda 2009 belgesi daha kapsamlı ve etkin bir Arktik stratejisinin oluşumuna zemin hazırlamıştır.

RF'nin Arktik stratejisinin şekillenmesinde, 2008 yılında Devlet Başkanı Dmitri Medvedev tarafından onaylanan "RF'nin 2020 ve Sonrasına Kadar Arktikteki Devlet Politikasının Temelleri ve İlerideki Perspektifler" (*Osnovi Gosudarstvennoy Politiki Rossiyskoy Federatsiyii v Arktike na Period do 2020 goda i Dalneysihyu Perspektivu*) belgesi belirleyici rol oynamıştır. Belge, RF'nin Arktikte devlet politikasının uygulanmasına yönelik temel hedefleri, stratejik öncelikleri ve etkin mekanizmaların gerçekleştirilmesini ihtiva etmektedir. Belgede aynı zamanda Arktikte sosyo-ekonomik gelişimin stratejik planlamasının ve RF'nin ulusal güvenliğin sağlanmasının öncelen-

ğini ifade etmiştir.

20 Arktik Konseyi için bkz. <https://arctic-council.org/about/> E.T: 20.09.2023.

21 A.g.m.,

22 A.g.m., s. 9.

23 Aleksandr Tamitskiy, Gosudarstvennaya politika sovremennoy Rossii v Arktike: etapy, prioriteti i nekotoriye itogi, *Arktika i Sever*, Sayı: 6, 2012, s. 5.

24 A.g.m.,

diği aksedilmektedir. Belgede, RF'nin Arktik bölgesinin sınırlarının, RF'nin düzenleyici yasalarının yanı sıra RF'nin katıldığı uluslararası anlaşmalara uygun olarak belirlenebileceğinin altı çizilmekteydi.²⁵ Belge, RF'nin Arktikteki temel ulusal çıkarlarını aşağıdaki şekilde sıralamaktaydı:²⁶

1. Arktik bölgesinin ülkenin sosyo-ekonomik kalkınmasının sorunlarına çözüm sağlayan stratejik bir kaynak üssü olarak kullanılması
2. Bölgenin bir barış ve işbirliği alanı olarak korunması
3. Çevre güvenliğini etkin bir şekilde sağlanması
4. Kuzey Deniz Yolunun RF'nin Kuzey Kutbundaki birleşik ulusal iletişim ve ulaşım yolu olarak kullanılması.

2012'de RF Uzak Doğu ve Arktik Bakanlığı'nın tesis edilmesiyle, RF'nin Arktik stratejisi yeni bir boyut kazanmıştır. 2013'te kabul edilen RF Dış Politika Konseptinde ise ilk kez Arktik bölgesine yönelik dış politika önceliklerini sıralayan ayrı bir paragraf açılmıştır. Daha önceki dönemlerde Arktik temelde ulusal güvenlik bağlamında ele alınan bir bölgeyken, 2013 sonrası Rus dış politikasının stratejik yönlerinden biri haline gelmeye başlamıştır. Dolayısıyla Arktik RF açısından sadece ulusal güvenliğin değil, aynı zamanda dış politikanın öncelikli sahasına dönüşmüş ve böylece stratejik bir içerik kazanmıştır. Konseptin Bölgesel Öncelikler bölümününün 65. Paragrafında, Arktikteki somut işbirliği mekanizmalarına değinilmiştir. Bu çerçevede Barents Avrupa-Arktik Konseyi ve benzeri işbirliği formatlarından ve İskandinavya ülkeleriyle işbirliğinin geliştirilmesinden bahsedilmiştir. 73. Paragrafta ise "RF'nin 2020 ve Sonrasına Kadar Arktikteki Devlet Politikasının Temelleri ve İlerideki Perspektifler" stratejik belgesinde yer alan ve ulusal çıkarlar olarak nitelendirilen hususların hayata geçirileceği dair vurgular yer almaktadır.²⁷

Aralık 2014'te RF'nin Kuzey Filosu temelinde, Kuzey Ortak Stratejik Komutanlığı oluşturulmuştur. Bu yeni askeri yapılanma çerçevesinde Arktikte 13 askeri havaalanı, kara havacılık eğitim sahası, askeri üslerde yer alacak 10 radar ünitesi ve havacılık yönlendirme noktasının inşa edilmesi planlanmıştır. Ayrıca Arktikte bulunan askeri havaalanlarına yeni Rus uçak modellerinin konuşlandırılması planlanmış ve bu bağlamda restore edilen pistler Tu-22, Tu-95 ve Tu-1606 stratejik bombardıman uçaklarına yakıt ikmalî için kullanılacaktı.²⁸

2016'da kabul edilen RF Dış Politika Konseptinde, Arktik bölgesine daha fazla önem verildiği görülmektedir. 2013 Konseptinden farklı olarak,

25 Osnovi Gosudarstvennoy Politiki Rossiyskoy Federatsyyi v Arktike na Period do 2020 goda i Dalneysihyu Perspektivu, Pravitelstvo Rossiyii, <http://static.government.ru/media/files/A4qP6brLNJ175140UoK46x4SsKRHGfUO.pdf> E.T: 15.09.2023.

26 A.g.m.,

27 Kontseptsiya Vneshney Politiki Rossiyskoy Federatsyyi, 2013, Kremlin, <http://static.kremlin.ru/media/events/files/41d447a0ce9f5a96bdc3.pdf> E.T: 15.09.2023.

28 Valeriy Juravely, Arktika-2035 Gosudarstvennaya politika Rossiyii mejdunarodnoye sotrudnichestvo s Evropeyskimi gosudarstvami v Arktike, *Bolshaya Evraziya: razvitiye, bezopasnosty, sotrudnichestvo, Ejegodnik*, Sayı: 3, RAN İNİON, 2020, s. 310.

gazi

Akademik
Bakış

207

Cilt 18
Sayı 35
Kış 2024

İskandinavya ülkeleriyle etkileşime ilişkin paragrafta Arktikten bahsedilmemiştir. Bunun yerine, bölge Kanada ile ilişkilerin geliştirilmesi bağlamında ele alınmıştır.²⁹ 2016 Konseptindeki Arktik bağlamındaki en önemli yenilik ise RF'nin Kırım'ın ilhaki sonrası uluslararası ilişkilerde ortaya çıkan durumla ilgiliydi. Bu çerçevede RF, Arktik bölgesinin politik yüzleşme ve askeri çatışma alanına dönüşmesine karşı olduğunu belirtmekteydi. Ayrıca bölgedeki uluslararası etkileşimin ve bu etkileşim ortaya çıkardığı mekanizmaların politize edilmesinin sakıncaları vurgulanmaktaydı.³⁰

2014 sonrası ortaya çıkan yeni uluslararası koşullarda, RF'nin izlediği dış politikaya paralel olarak Arktik bölgesinin önemin daha belirgin hale geldiğini söylemek mümkündür. RF'nin Ukrayna sorunu bağlamında Batı ile yaşadığı fikir ayrılıkları ve jeopolitik mücadele, dış politikadaki stratejik önceliklerin giderek değişmesine zemin hazırlamıştır. Arktik bölgesi bu süreçte RF'nin stratejik planlamasının hem bölgesel hem de uluslararası boyutlarında rolünü pekiştirmiş ve söz konusu planlamanın merkezinde yer almaya başlamıştır. 2016 Konseptinin temel argümanları yeni uluslararası koşullar kavramı perspektifiyle formüle edilmişti. Konseptte özellikle çok kutuplu uluslararası sistem söylemi, ulusal çıkar kavramının tamamlayıcısı olarak ele alınmaktaydı. RF, bütün bu uluslararası ve bölgesel gelişmeler ışığında 2020'den itibaren Arktik stratejisini daha güçlendirecek adımlar attı. Aynı zamanda RF, bölgenin gelişimi için normatif bir temel sağlamak adına da yeni bir stratejik planlama dalgasını başlattı.³¹

2020 Arktik Stratejisi Belgesinin ve 2023 Dış Politika Konseptinin Temel Çıktıları

26 Ekim 2020 tarihinde Devlet Başkanı Putin tarafından imzalanan "RF'nin Arktik Bölgesinin Geliştirilmesi ve 2035'e Kadar Ulusal Güvenliğinin Sağlanmasına Yönelik Stratejik Belgesi" ("*O Strategiyii Razvitiya Arkticheskoy Zony Rossiyskoy Federatsyyi i Obespecheniya Natsiyonalnoy Bezopasnosti na Period do 2035 goda*"), RF'nin Arktik politikasının stratejik niteliğini bütün yönleriyle ortaya koymaktadır. Arktik-2035 stratejik belgesinde yer alan amaç ve hedeflerin kronolojik olarak üç aşamada (2020-2024, 2025-2030, 2031-2035) uygulanması öngörülmektedir.

Arktik-2035 Belgesi, Arktik stratejisinin yeni bir aşamaya geçtiğini gözler önüne sermektedir. Belgenin temel amacı, RF'nin ulusal güvenliğini ve bu kapsamda RF'nin Arktik bölgesine yönelik devlet politikalarının eşgüdümünü sağlamaktır.³² ABD ve Batılı ülkelerle ilişkilerdeki gerilimin giderek

29 Matvey Chistikov-İrina Strelnikova, Arktika vo vnesnepoliticheskoy strategicheskoy planirovaniyeyi Rossii v ramkah politiki "Povorota na Vostok", *Arktika 2035 Aktualniye Voprosy, Problemi, Resheniya*, Sayı: 2, s. 7.

30 Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsyyi Ob utverjdeniyi Kontseptyyi vneshey politiki Rossiyskoy Federatsyyi, 2016, Kremlin, <http://static.kremlin.ru/media/acts/files/0001201612010045.pdf> E.T: 10.09.2023.

31 Arkticheskaya Politika Rossii, a.g.e., s. 22.

32 Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsyyi O Strategiyi Razvitiya Arkticheskoy Zony Ros-

artması bağlamında, Arktik yönünün RF dış politikasındaki yerini belirlemek oldukça önemliydi. Nisan-Mayıs 2020 tarihinde RF'nin batı sınırındaki bir dizi Avrupa ülkesinin topraklarında, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) Soğuk Savaş'ın sonrası büyük askeri tatbikatını "Defender Europe-2020" gerçekleştirmişti. Bu bağlamda özellikle ABD'nin bölgedeki askeri varlığının artmasına yanıt verilebilmesi açısından belgenin stratejik çerçevesi önem taşımaktaydı.³³

Arktik-2035 Belgesi, RF'nin bölgedeki üç başlıkta (askeri, ekonomik, çevre) değerlendirilebilecek altı temel ulusal çıkarını tanımlamaktadır:³⁴

1. RF'nin egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün sağlanması
2. Arktik'in bir barış bölgesi olarak korunması
3. İstikrarlı ve karşılıklı faydaya dayalı ilişkiler ağının oluşturulması
4. Arktik bölgesinin sahip olduğu stratejik kaynakların, RF'nin ekonomik büyümesini hızlandırmak için rasyonel bir şekilde kullanılması
4. RF'nin Arktik bölgesinde bulunan nüfusunun sosyo-ekonomik refahının artırılması
5. Çevre sorunlarının ve güvenliğinin sağlanması ve özellikle küresel ısınma ile ilgili uluslararası işbirliği olanaklarının temin edilmesi.

Arktik-2035 belgesinin stratejik çerçevesine bakıldığında, RF'nin bölgedeki askeri güvenlikle ilgili kaygılarının arttığını gözlemlemek mümkündür. Aynı zamanda Rus tarihinde Kuzey Denizi Rotasının ekonomi ve güvenlikle ilgili güçlü bir anlamı vardır. XX. Yüzyıldan önce RF kuzeyden gelen hiç kimse tarafından tehdit edilmiyorken, günümüzde küresel ısınma hem RF hem de bölgedeki diğer güçler için yeni askeri fırsatlar oluşturmaktadır.³⁵

Arktikte blok çatışması mantığının yeniden canlanması tehlikesinin mevcudiyeti ve ABD'nin Arktik'te Çin'i küresel olarak kontrol altına almak için yeni bir platforma dönüştürme girişimleri bölgedeki gerginliği giderek tırmandırmaktadır.³⁶ Bölge, 2020'ye kadar temelde uluslararası işbirliği mekanizmaları açısından büyük bir potansiyel taşımaktaydı. Bunda küresel ısınma etkeni ve bu olguya karşı uluslararası işbirliği zarureti belirleyici bir rol oynamaktaydı. Fakat post-pandemi dönemi sonrasında meydana çıkan ekonomik, siyasi ve stratejik kopuşlar, bölgenin yeni bir gerginlik alanına dönüşmesine neden olmuştur RF ile ABD arasındaki jeopolitik fikir ayrılıkları ve aynı zamanda Çin'in küresel varlığının getirdiği yeni stratejik gerçeklikler, bu sürecin gelişim istikametini tayin etmiştir. Bu bağlamda Arktik-2035 bel-

siyskoy Federatsyyi i Obespecheniya Natsiyonalnoy Bezopasnosty na Period do 2035 goda, Kremlin, <http://www.kremlin.ru/acts/bank/45972> E.T: 18.09.2023.

33 Juravely, a.g.m., s. 310-311.

34 A.g.m., s. 311-313.

35 Par Gustafsson, Russia's Ambitions in the Arctic Towards 2035, Swedish Defence Research Agency (FOI), FOI Memo 7624, 2021, s. 7.

36 Andrey Krivorotov, Tri Missiyi Rossiyi v Arkticheskom Sovete (2021-2023 gg), *Arktika 2035 Aktualniye Voprosy, Problemi, Resheniya*, Sayı: 4, 2020, s. 5.

gesi, bölgedeki yeni sınamalar ve özellikle güvenlik konusunda oluşan yeni denklemlere yanıt veren bir stratejik içeriğe sahiptir.

2022'de RF'nin Ukrayna karşı başlattığı saldırı ve Batı'nın bu saldırıya karşı sergilediği tutum, yeni küresel stratejik karşıtlığın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu stratejik karşıtlık, Arktik bölgesinin güvenliğine de yönelik bir dizi tehdidin oluşmasına neden olmuştur.

Arktik, Batı'nın yaptırımları nedeniyle RF'nin dış politika stratejisinde belirleyici bir konuma yükselmiştir. Bu süreçte RF açısından özellikle Kuzey Deniz Rotası stratejik ulaşım politikalarının merkezine yerleşmiştir. Bu bağlamda Kuzey Deniz Rotasının RF'nin jeoekonomik politikaları açısından önemi giderek katlanmaktadır.

RF'nin 2023 Dış Politika Konseptinde, Arktik RF açısından jeostratejik ve jeoekonomik bir makro bölge olarak ele alınmıştır. 1993'ten itibaren yayımlanan RF Dış Politika Konseptlerinin ilk dört versiyonu, iktidara gelen devlet başkanları için bir dış politika programı işlevini yerine getirirken, 2016 ve 2023'te yayımlanan dış politika konseptleri uluslararası sistemdeki gelişmelere, temel eğilimlere ve değişimlere tepki olarak formüle edilmiştir.³⁷

31 Mart 2023'te Devlet Başkanı Putin tarafından onaylanan RF Dış Politika Konsepti, çok kutuplu uluslararası sistem söylemine kuvvetli bir vurgu yapmıştır. Konsept, RF'nin kendine özgü (*samobitniy*) bir devlet ve uygarlık olduğu doktrinini pekiştiren bir çerçeveyi ihtiva etmektedir.³⁸ Konsept, RF'nin Avrasya ve Avrupa-Pasifik uygarlığı eksenli bir devlet olduğuna ve bu bağlamda küresel barış ve güvenliğinin korunmasında sorumluluk almaya devam ettiğine dikkat çekmektedir. Avrupa-Pasifik uygarlık vurgusu, Arktik bölgesini de içine alan geniş bir coğrafyaya yönelik stratejinin olgunlaştığına da işaret etmektedir.

Öncelik Sırası	1993-2016 Dış Politika Konseptleri	2023 Dış Politika Konsepti
1	BDT ülkeleri	Yakın Çevre
2	AB ve NATO	Arktik
3	ABD	Avrasya (Çin)
4	Antarktika	Asya-Pasifik ve ASEAN

37 Olga Lebedeva ve Aleksandr Bobrov, Kontseptsiya vneshney politiki Rossii: strategiya mnogopolyarnogo mira, Rossiyskiy Sovet po Mejdunarodnyim Delam (RSMD), <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/kontseptsiya-vneshney-politiki-rossii-2023-strategiya-mnogopolyarnogo-mira/> E.T: 20.11.2023.

38 Kontseptsiya vneshney politiki Rossiyskoy Federatsiyi (utverjdjena Prezidentom Rossiyskoy Federatsiyi V.V. Putinom 31 marta 2023), *RF Dışişleri Bakanlığı*, https://mid.ru/ru/foreign_policy/official_documents/1860586/ E.T: 21.09.2023.

5	Asya-Pasifik ve ASEAN	İslam Dünyası
6	Avrasya (Çin)	Afrika (Güney Afrika Cumhuriyeti, Mısır)
7	Orta Doğu ve Kuzey Afrika	Latin Amerika
8	Afganistan	AB ve NATO
9	Latin Amerika	ABD
10	Afrika ve Güney Afrika Cumhuriyeti	Antarktika

Tablo 1. RF'nin Dış Politika Önceliklerinin Önceki Yıllara Göre Karşılaştırılması ve Arktik'in RF Dış Politikasında Artan Önemi

Kaynak: Sergey Kuzmenko-Arina Kuzmenko, Noviyе usloviya razvitiya "Bolshoy İğry" v Arktike i prioriteti aktualnoy kontseptsiyi vneshney politiki Rossii, *Evrasiyskaya İntegratsiya: Ekonomika, Pravo, Politika*, Sayı:4, 2023, s. 59.

Dış politika belgesinde, RF'nin artık kendisini Batı dünyasının bir parçası olarak görmediği belirtilmektedir. Karşılıklı yarar sağlayan kapsamlı işbirliği alanları arasında "dost İslam medeniyeti", "dünya gelişiminin özgün ve etkili merkezi olarak" Afrika, Asya-Pasifik ve Latin Amerika'sı ile ilişkilere özel önem atfedileceğinin altı çizilmektedir.³⁹ Belgede, ilk defa hem Batılı devletlerin hegemonyasını engelleyecek hem de RF'nin Batı dışı dünyada konumunu güçlendirecek neo-kolonyal uygulamalara karşı mücadeleye vurgu yapılmaktadır. Ukrayna'daki yeni tür hibrit savaş ve bunun sonucunda ortaya çıkan siyasi-ekonomik sorunlar, neo-kolonyalizm mantığının gösterge niteliğindeki bir örneği olarak değerlendirilmektedir.⁴⁰

2023 Dış Politika Konseptinde iki yeni terim metne dahil edilmiştir. Bu yeni terimlerden biri olan yakın çevre kavramı esasında RF'nin geleneksel dış politika stratejisinde oldukça kullanılan bir yaklaşımdı. Mamafih, son iki dış politika belgesinde (2013-2016) bu yaklaşımdan bahsedilmemişti. Bunun temel nedeni RF'nin Bağımsız Devletler Topluluğu'ndaki (BDT) ortaklarının yakın çevre terimini rahatsız edici bir algıyla karşılamasıydı. 2023 Konseptinde ise yakın çevre terimine yeniden vurgu yapılması gereksinimi ortaya çıkmıştı. Kavramın konseptte geri dönüşü uluslararası sistemdeki köklü değişimlerle birebir ilgiliydi.⁴¹ 2023 Konseptindeki bir diğer yeni terim ise "Anglosakson devletleri" tanımıdır. Ukrayna savaşı sonrası, Rus dış politika seçkinlerinin bu terimi sıkça kullandığı görülmektedir. RF, bu terimi daha çok ABD ve İngiltere olan ilişkiler bağlamında istifade etmektedir.⁴²

39 İgor Seleznev, Kontsept spravedlivogo miropanyadka v noveyshih vneshnepoliticeskikh dokumentah Rossii: sotsiyologicheskii analiz, *Gumanitarniye, Sotsiyalno-Ekonomicheskiye i Obshchestvenniye Nauki*, Sayı: 9, 2023, s. 71.

40 Lebedeva-Bobrov, a.g.m.,

41 Oleg Barabanov, Novaya Kontseptsiya vneshney politiki RF: struktura i semantika, Valdai Mejdunarodniy diskusiyonniy klub, 2023, <https://ru.valdaiclub.com/a/highlights/novaya-kontseptsiya-vneshney-politiki-rf-semantika/> E.T: 22.12.2023.

42 A.g.m., Ayrıca bkz. Kontseptsiya vneshney politiki Rossiyskoy Federatsiyi (utverjdena Prezidentom Rossiyskoy Federatsiyi, a.g.m.,

2023 RF Dış Politika Konseptinde, Arktik ve kuzey bölgeleri stratejik makro bölge olarak tanımlanmıştır. Konseptin 50. ve 54. Paragraflarında Arktik bölgesine yönelik stratejiler yer almaktadır. 50. Paragrafta Arktik politikaları ayrı bir başlık olarak ele alınmıştır. Bu paragraf aşağıdaki hususları içermektedir:⁴³

- RF, barış ve istikrarı korumaya, çevresel sürdürülebilirliği artırmaya, Arktikteki ulusal güvenliğe yönelik tehditlerin düzeyini azaltmaya ve RF'nin Arktik bölgesinin sosyo-ekonomik gelişimi için uygun uluslararası koşullar sağlamaya çabalamaktadır
- Kuzey Denizi Rotası'nın, Avrupa ile Asya arasındaki ulaşımda uluslararası kullanım imkânı ile rekabetçi bir ulusal ulaşım arteri olarak geliştirilmesi için çaba sarfetmektedir
- RF, Arktik devletlerinin bölgenin sürdürülebilir kalkınmasına yönelik özel sorumluluğuna ve 1982 tarihli BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne dayanarak, Arktik ile ilgili deniz çevre güvenliği ve deniz alanlarının sınırlandırılması konuları dahil olmak üzere RF'nin uluslararası sorunların barışçıl çözümünden taraftır
- Dost olmayan devletlerin bölgeyi askerileştirme yoluyla RF'nin Arktik bölgesindeki egemenlik haklarını sınırlama politikalarını etkisiz hale getirmek temel amaçlardandır
- RF'nin iç deniz sularının uluslararası hukuka uygun olarak değişmezliğinin sağlanması önemli bir husus olarak görülmektedir
- RF'na karşı yapıcı bir politika izleyen ve Kuzey Denizi Rotası'nın altyapı gelişimi de dahil olmak üzere Arktikteki uluslararası faaliyetlerle ilgilenen, bölge dışı devletlerle karşılıklı yarara dayalı işbirliği mekanizmalarının kurulması stratejik önceliklerdendir.

2023 Dış Politika Konseptinin Arktik ile ilgili 54. Paragrafı, Kuzey-Güney uluslararası ulaşım koridorunun bağlantılarını kapsamaktadır. Kuzey-Güney Koridoru'nun erken bir tarihte faaliyete geçmesi ve bu bağlamda Avrasya'da ekonomik ve ulaşımın güçlendirilmesinden bahsedilmektedir. Avrupa-Batı Çin ulaşım koridorunun altyapısı, Kuzey Deniz Rotası, RF-Moğolistan-Çin ekonomik koridoru da dahil olmak üzere Avrasya'da ekonomik koridorların oluşturulmasının zarureti vurgulanmaktadır. Bu paragrafta dijital ekonomi ve enerji alanlarında bölgesel işbirliğinin artırılması hususu da yer almaktadır.⁴⁴ 54. Paragrafta yer alan hususlar, RF'nin Arktik dışı aktörlerle ulaşım altyapısının oluşturulması konusunda işbirliğine hazır olduğunu göstermektedir. Bu durum özellikle Çin'in bölge dışı aktör olarak Arktikteki varlığına olanak tanımaktadır.

2023 Dış Politika Konsepti, RF'nin Doğu yarımküresiyle olan ilişkilerinin çok boyutlu bir çerçeve kazandığını gözler önüne sermektedir. Arktik stratejisinin olgunlaşma süreci de bu kapsamda gerçekleşmektedir. **2016 Konsepti** ile başlayan bu stratejik eğilimin nedenleri arasında RF'nin

43 Konseptsiya vneshney politiki Rossiyskoy Federatsyii, a.g.m.,

44 A.g.m.,

2014'ten itibaren Batı ile yaşadığı jeopolitik fikir ayrılıkları belirleyici bir rol oynamaktadır. Mamafih, uluslararası sistemde yaşanan geçiş süreci ve Doğu'nun ekonomik potansiyelinin giderek daha somut hale gelmesi gibi stratejik etkenlerin rolü de göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla jeostratejik gelişmelerle birlikte, jeoekonomik dinamikler de bu süreçte belirleyicilik ihtiva etmektedir.

Böylece RF'nin Arktik stratejisinin kronolojik bir süreklilik arz ettiğini söylemek mümkündür. Soğuk Savaş sonrası RF, Arktik politikasını bölgesel ve uluslararası işbirliği mekanizmaları aracılığıyla hayata geçirmeye çalışmıştır. Daha sonraki dönemde ise sosyo-ekonomik ve ulusal güvenlik odaklı önceliklerin konsolidasyonu gerçekleştirilmiştir. RF'nin Kırım'ı ilhakı sonrası Batı ile yaşadığı sorunlar bağlamında Arktik bölgesi ve genel anlamda Doğu yarımküresi dış politikanın temel önceliğine dönüşmüştür. RF, 2020 sonrası dönemde ise Arktik bölgesindeki jeoekonomik ve jeostratejik çıkarlarını pekiştirmeye başlamıştır.

Arktikte Küresel Mücadelenin Jeopolitik Boyutları ve RF'nin Kutup İpek Yolu Projesine Yaklaşımı

Arktik bölgesi güncel bağlamda üç olgunun birleştiği noktada bulunmaktadır. Bu olguları *değişen jeopolitik, küresel ısınma ve RF'nin Ukrayna'ya işgalinin geniş kapsamlı sonuçları* olarak karakterize etmek mümkündür. Hint-Pasifik ve Güney Çin Denizi jeopolitik anlamı yüksek olan bölgeler gibi Arktik de artık stratejik muhtevaya sahip coğrafi bir alan olarak dünya siyasetindeki önemini pekiştirmektedir.⁴⁵ Bahsi geçen olgulara ABD'nin Arktik stratejisinde kendine yer edinen jeopolitik yaklaşımları da ilave etmek mümkündür. ABD'nin NATO aracılığıyla Arktikteki konumunu güçlendirme çabaları bu jeopolitik yaklaşımın somut çıktılarını gözler önüne sermektedir. Diğer taraftan, Soğuk Savaş sırasında nükleer caydırıcılık gibi stratejik konular nedeniyle özel önem ihtiva eden Arktik, günümüzde enerji güvenliği konusunda da stratejik önemini artırmaktadır.⁴⁶ Arktik bölgesi aynı zamanda ulaşım koridoru olarak da dünya siyasetinde belirleyici bir güzergaha dönüşmektedir. Bu dönüşümde küresel iklim değişikliklerinin meydana getirdiği koşullar da önemli bir rol icra etmektedir.

Finlandiya ve İsveç'in NATO'ya katılımlarının Arktik güvenliğine olası etkileri RF'nin yeni dış politika yaklaşımında önemli bir yer tutmaktadır. 2023 RF Dış Politika Konseptinin Arktik bölümünde İsveç ve Finlandiya'nın NATO üyeliği süreçlerine doğrudan atıfta bulunulmamaktadır. Ancak bölge RF'nin savunma politikalarında 2016'dan itibaren belirleyicilik ihtiva etmektedir. Bu bağlamda 2023 konseptinde ABD'nin Arktik bölgesine yönelik askerileştirme girişimlerinden bahsedilmektedir. Bu girişimlerin Arktik güvenliğini etkileyeceği ve bölgenin askerileştirme ile sonuçlanacağı kaygısı

45 Esther Brimmer, Changing Geopolitics in the Arctic, *Council on Foreign Relations*, 2023, s. 1.

46 Feldt, a.g.m., s. 48.

gors

Akademik
Bakış

213

Cilt 18
Sayı 35
Kış 2024

özellikle vurgulanmaktadır.⁴⁷ Bu bağlamda RF, bölgeye yönelik savunma politikalarını yeniden gözden geçirmektedir.

Finlandiya ve İsveç'in NATO ile bütünleşmesinin ardından, RF'nin Arktik stratejisinin güvenlik boyutunda önemli değişimlerin yaşanacağı beklenen bir husustur. Bu iki devletin NATO'ya katılımı, ABD'nin RF ve Çin ile rekabette gerekli koşulların sağlanılmasına yönelik uygulamaya başlattığı Arktik stratejisiyle örtüşmektedir. RF'nin olduğu gibi ABD'nin dış ve savunma politikalarında da Arktik yönü dış politikanın ayrı bir unsuru haline gelmektedir. Öncelikle, Finlandiya ve İsveç'in NATO üyeliğinin ABD'nin Baltık stratejisinin bir parçası olarak ele almakta fayda vardır. Mamafih, Finlandiya ve İsveç'in Kuzey Buz Okyanusuna doğrudan erişimi olmamasına rağmen, bu iki devletin toprakları ABD'ye Arktikte stratejik derinlik sağlamaktadır. Bu çerçevede ABD'nin bölgedeki yeni Arktik stratejisinin temel hedeflerinden biri bu bölgedeki operasyonel yeteneklerini artırmaktır.⁴⁸

RF'nin NATO'ya karşı ihtiyatlı tavrı ve özellikle ABD'nin Arktikte sahip olma hırsı bölgede bir güvenlik ikileminin doğmasına yol açmaktadır. RF'nin Arktikteki güvensizliğinin ana kaynağı, ABD'nin askeri yeteneklerinin bölgedeki varlığı olduğunu söylemek mümkündür. Mamafih, RF'nin daha geniş kıyı şeridine sahip olması, bölgeye uyum sağlayabilen daha eğitilmiş bir askeri güce sahip olması ve bölgeyi iyi tanınması nedeniyle diğer ülkelere karşı özel bir avantajı mevcuttur. Ayrıca RF Arktikte geçebilecek buz kırıcı gövdeli gemilerin en büyük üreticilerinden biri olarak büyük bir teknolojik avantaja da sahiptir.⁴⁹

Genel hatlarıyla iki önemli etken Arktik bölgesinin jeopolitik ve jeoekonomik değerini artırmaktadır. Birincisi, kaynakların azalması nedeniyle enerji fiyatlarının gelecekte artması kaçınılmaz gözükmektedir. Enerjiye ulaşım ticari açıdan karlı ve stratejik açıdan ise daha önemli olacağından, keşfedilmemiş Arktik kaynaklarının çıkarılmasına olan ilginin artması beklenilmektedir. İkincisi hem buzları eriten teknolojinin hem de iklim değişikliğinin, yakın zamanda kullanılmayan ticaret güzergahlarını önemli rotalar haline getirmesi öngörülmektedir. Bu çerçevede Arktik güzergahı alternatif rotalar açısından önemiyet arz etmektedir.⁵⁰ Ukrayna savaşının ortaya çıkardığı sistemsel dinamikler ve Çin'in uluslararası gücünün artması gibi etkenler, Arktik bölgesinin küresel jeopolitik denklemde belirleyici bir konuma yükselmesine zemin hazırlamıştır. Bu süreçte enerji güvenliği ve ulaşım ko-

47 Konseptsiya vneshey politiki Rossiyskoy Federatsyyi, a.g.m.,

48 Maksim Mayorov vd, Vstupleniye Shvetsyyi i Finlandiyii v NATO: arkticheskiy aspekt, *Rossiya v Globalnom Politike*, 2023, <https://globalaffairs.ru/articles/shvecziya-finlyandiya-nato/> E.T: 22.12.2023.

49 Abhilash Thangaraj-Abhiroop Chowdhury, Energy, geopolitics and the dying arctic ice fields: an enviro-political perspective, *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 2022, s. 5-6.

50 Aleksei Zelianin, The Geopolitical Importance of the Arctic Region from the Perspective of Energy Resources and Transporting Capacities, *European science*, Sayı: 6, 2019, s. 100.

ridorları gibi stratejik muhtevaya sahip konular tamamlayıcılık ve işlevsellik kazanmıştır. Bu süreçte RF ve Çin arasındaki etkileşimin artmasıyla birlikte hem enerji hem de ulaşım konularında somut ve iddialı stratejik mekanizmalar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bölgesel ve küresel jeopolitiği derinden etkileyebilecek Kutup İpek Yolu girişimi söz konusu mekanizmaların hayata geçirilmesinde anahtar bir konuma haizdir.

RF, özellikle 2014 sonrası uyguladığı dış politikada Avrupa ile Asya'yı birleştiren ekonomik koridorları öncelikli bir stratejik yaklaşım olarak ele almaya başlamıştır. Asya'nın ekonomik ve ticari potansiyelini kullanarak stratejik bir köprü rolünü oynamak bu yaklaşımın temel motivasyonuydu. Aynı zamanda RF'nin Arktikteki kaynaklarının uluslararası ve bölgesel pazarlara ulaştırılması öncelenmekteydi.

Küresel sıcaklıklar mevcut eğilimler doğrultusunda artmaya devam ederse, 2030 yılına kadar Arktik yaz aylarında deniz buzundan arındırılmış olacaktır. Bu süreç ulaşım bağlamında bir dizi rotanın önünü açmakta ve ekonomik bir süper güce dönüşen Çin'in ulaşım projeleri için bir dizi fırsatı beraberinde getirmektedir.⁵¹ 2018'de Çin hükümeti, Çin'in Arktik bölgesine yönelik stratejilerini ve yaklaşımlarını ele alan Arktik politika belgesini açıklamıştır. Belge, Çin'i "Kuzey Kutbuna yakın bir ülke" olarak nitelendirmektedir. Bu bağlamda Çin, 2018'den itibaren Arktik politikası ile *Tek Kuşak Tek Yol* girişimi arasında bir bağlantı oluşturarak, *Kutup İpek Yolu* kavramını formüle etmektedir.⁵² Esasında Kutup Yolu projesi fikri 2015'te RF ve Çin arasında imzalanan Ortak İşbirliği Bildirisinden sonra ortaya çıkmıştı. Söz konusu ortak bildiri Avrasya Ekonomik Birliği ve Tek Kuşak Tek Yol girişimi arasındaki etkileşimi ve bağlantıyı konu edinmekteydi. Bildiri, RF'nin Tek Kuşak Tek Yol projesine dahil olmasına zemin hazırlamış ve Yeni İpek Yolu stratejisinin bir parçası olarak, Kuzey Deniz Rotası'nı geliştirme fikri ve eş zamanlı olarak Avrasya Ekonomik Birliği'nin bu süreçte katılımı gerçekleştirilmeye başlamıştır.⁵³

2017 yılında Kuzey Deniz Rotası'nın geliştirilmesi ve kullanılması konusu aktif bir aşamaya geçmiştir. 2017'de gerçekleştirilen *Arktik – Diyalog Bölgesi* ve Valdai forumlarında Rus tarafı, Çin'e Kuzey Deniz Rotası'na yatırım yapmaya davet etmiştir. Aynı yıl içerisinde Putin I. Kuşak ve Yol Forumu'nda yaptığı konuşmada, Rota'nın kalkınma ve refah için ortak kullanımının önemine dikkat çekmiştir. Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi, Çin'in RF'nin Kutup İpek Yolu'nu oluşturma ve geliştirme önerisini desteklediğini beyan

51 Zhang Chun, China's 'Arctic Silk Road' projects, *China Dialogue Ocean*, 2020, <https://chinadialogueocean.net/en/climate/12569-chinas-arctic-silk-road-projects/> E.T: 18.09.2023.

52 Artem Lukin vd., Rossiya i Kitay v Arktike: sostyaniye i perspektivi dvustorennego sotrudnichestva, *İzvestiya Vostochnogo İnstituta*, Sayı: 1, 2022, s. 125.

53 Kristina Mihaylichenko, Proyekt "Ledoviy Shelkoviy Puty" v ramkah intsiyativy "Odin Poyas i Odin Puty" kak realizatsiya interesov Rossiyii i Kitaya v Arkticheskom regione, *Vestnik RUDN Seriya: Politologiya*, Sayı: 2, 2019, s. 334.

gys

etmiştir. Temmuz 2017’de Çin Devlet Başkanı Şi Cinping, Kutup İpek Yolu projesinde RF ile çalışmaya hazır olduklarını ifade etmiştir.⁵⁴

Rosatom’un girişimiyle 2019’da başlatılan Kuzey Deniz Transit Koridoru (*Severnii Morskoy Tranzitniy Koridor*) projesi, Kuzey-Batı Avrupa ile Doğu Asya arasındaki lojistik işbirliğinin geliştirilmesini amaçlamaktaydı. Proje, Kutup İpek Yolu girişimiyle de uyumlu bir perspektif ihtiva etmektedir. RF’nin tarihsel olarak önemsedığı Kuzey Deniz Rotası güzergahını daha etkin hale getirmek temel önceliklerdendi. Bu çerçevede Kuzey Deniz Rotası’nın daha da geliştirilmesine yönelik stratejik adımlar atılmaktaydı. Kuzey Pasifik ve Kuzey Atlantik arasındaki lojistik akışını sağlayan bir uluslararası ticaret yolunun oluşturulması öncelikli bir hedef olarak ön plana çıkmaktaydı.⁵⁵ Proje çerçevesinde ulaşım ve lojistik merkezlerinin oluşturulması, ticari bir filonun inşası ve altyapının modernize edilmesi hedeflenmektedir.

2020’den itibaren RF, Arktik stratejisinde Çin ile olan etkileşimini ve işbirliği mekanizmalarını artırmıştır. RF, temelde Çin’in ekonomik potansiyelini kendi çıkarları doğrultusunda kullanmayı öncelemektedir. Çin ise özellikle Arktik bölgesinde Moskova’ya gereksinim duymaktadır. Her iki devletin Batı ile yaşadığı jeopolitik fikir ayrılıkları yakınlaşmada önemli rol oynamıştır. Mamafih, iki büyük güç arasındaki işbirliğinin ekonomik etkiler çerçevesinde şekillendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Ukrayna savaşı jeoekonomik yaklaşmanın temel eğilimlerine yön vermiştir. Çok kutupluluk söylemi ve ortak tehditler ise iki güç arasındaki ilişkileri jeostratejik bir boyuta taşımıştır.

Kutup İpek Yolu bağlamında ortaya çıkan RF-Çin etkileşiminin, Arktik bölgesinde askeri-politik bir boyut kazanması muhtemeldir.⁵⁶ RF’nin ABD ile ilişkilerinin stratejik düzeyi bu süreçte belirleyici olacaktır. Arktikteki RF-Çin işbirliğinin derinleşmesi ve özellikle Kutup İpek Yolu’nun sağlayacağı yeni ekonomik formasyon, ABD’nin Çin’i çevreleme stratejisini başarısızlığa uğratabilir. Söz konusu ekonomik formasyon Arktik merkezli bölgeselleşmenin ortaya çıkışını hızlandırma potansiyeline sahiptir. Arktik merkezli ekonomik bölgeselleşmenin askeri-politik bir çerçeve kazanması durumunda, bölgedeki stratejik rekabet yeni bir boyuta ulaşacaktır.

Sonuç

Arktik bölgesi Çarlık Rusya’sı, SSCB ve RF’nin siyasi gelişiminde ve sosyo-ekonomik hayatında tarihsel bir öneme sahip olmuştur. XIX. Yüzyılın sonlarından itibaren Arktik bölgesi Rus sanayileşmesinin lokomotif görevini icra etmeye başlamıştır. XX. Yüzyılda enerji kaynaklarının uluslararası siyasi ve ekonomik sistemde belirleyici bir konuma yükselmesiyle, Arktik’in stratejik önemi daha da artmıştır. Bu süreçte önce petrol daha sonra ise doğal gaz

54 A.g.m.,

55 Mihail Grigoryev, Razvitiye tranzitnogo potentsiyala Severnogo morskogo puti, *Kontury Globalnih Transformatsyi*, Sayı: 5, 2019, s. 110.

56 Lukin vd, a.g.m., s. 129.

gibi stratejik kaynaklara erişim temel amaç olmuştur. Bunun için bölgede yoğun çalışmalar yapılmış ve böylece birçok keşif hayata geçirilmiştir.

RF, 90'lı yılların başında yaşadığı dönüşüme bağlı olarak, Arktikte uluslararası işbirliği mekanizmalarını önceleyen bir politika izlemiştir. Arktik'in ekonomik potansiyeline vurgu yapan RF, yeni işbirliği mekanizmalarıyla uluslararası ekonomik sisteme adaptasyonunu hızlandırmaya çalışmaktaydı. 2000'li yıllarda ise RF'nin Arktik stratejisinin oluşum sürecine girdiğini söylemek mümkündür. 2008'de onaylanan "RF'nin 2020 ve Sonrasına Kadar Arktikteki Devlet Politikasının Temelleri ve İlerideki Perspektifler" stratejik belgesi bu bağlamda oldukça önem taşımıştır. 2013 Dış Politika Konseptinde ise Arktik ayrı bir başlık olarak ele alınmıştır. Bütün bu gelişmeler ışığında, 2013 sonrası RF'nin Arktik stratejisi belirgin bir hale gelmiştir. 26 Ekim 2020 tarihinde Putin tarafından imzalanan, "RF'nin Arktik Bölgesinin Geliştirilmesi ve 2035'e Kadar Ulusal Güvenliğinin Sağlanmasına Yönelik Stratejik Belgesi" ise RF'nin Arktik politikasının stratejik niteliğini bütün yönleriyle ortaya koymuştur.

Uluslararası sistemsel değişimlerin ortaya çıkardığı yeni jeopolitik atmosfer ve buna bağlı olarak oluşan ekonomik dönüşümler, RF'nin Arktik stratejisini tayin eden başlıca etkenlerdir. Aynı zamanda küresel ısınmanın getirdiği yeni koşullar, RF'nin Arktik bölgesine yönelik stratejik açılımlarının karakteristik özelliklerini ortaya koymaktadır. Ekonomik ilişkilerin çeşitlendirilmesi ve yeni ticari ortaklıkların inşa edilmesi, RF'nin söz konusu stratejik açılımlarının temelini oluşturmaktadır.

Arktik bölgesinin giderek küresel rekabetin ana merkezlerinden biri haline gelmektedir. İsveç ve Finlandiya'nın NATO üyeliği, NATO'nun bölgedeki varlığı açısından hayati önem taşımaktadır. Diğer taraftan Arktik bölgesinin zengin doğal kaynaklarına ulaşmak isteyen Çin'in sadece RF ile değil, aynı zamanda Kuzey Avrupa ülkeleriyle kurduğu ekonomik ilişkiler bu noktada ön plana çıkmaktadır. Çin'in bölgede artan varlığının oyun kurucu bir nitelik kazanması, ABD'yi Arktik bölgesine daha fazla angaje etmektedir. AB ise Arktik rotaları aracılığıyla Asya pazarlarına hızlı erişmeyi öncelemektedir. Bu durum orta ve uzun vadede RF'nin kuzey ulaşım hattındaki önemini artırmaktadır. AB'nin Asya pazarlarına duyduğu ilgi, Çin'in Arktik politikalarına daha fazla dahil olmasına neden olmaktadır.

Kaynaklar

ALEKSANDROV, Oleg, Mnogovekovoy Puty Rossiyii v Arktiku, *Rossiya XXI*, Sayı: 6, 2013, s. 50-71.

Arkticheskaya Politika Rossiyii: Mejdunarodniye Aspekty, Sergey Karaganov, der., *Doklad Vishaya Shkola Ekonomiki Natsiyonalniy İssledovatel'skiy Universiteta, İzdatel'skiy Dom Vishey Shkoly Ekonomiki, Moskova 2021.*

BARABANOV, Oleg, Novaya Kontseptsiya vneshney politiki RF: struktura i semantika, *Valdai Mejdunarodniy diskusiyonniy klub*, 2023, <https://ru.valdaiclub.com/a/highlights/novaya-kontseptsiya-vneshney-politiki-rf-semantika/> E.T: 22.12.2023.

- BORSHEVSKAIA, Ekaterina vd., Pollution in the Arctic: Oil and Gas Extraction on the Continental Shelf as a Major Contributor, *The Arctic Institute*, 2022, <https://www.thearcticinstitute.org/pollution-arctic-oil-gas-extraction-continental-shelf-major-contributor/> E.T: 20.11.2023.
- BRIMMER, Esther, Changing Geopolitics in the Arctic, *Council on Foreign Relations*, 2023, s. 1-6.
- CHISTIKOV Matvey-STRELNKOVA İrina, Arktika vo vneshnepoliticheskom strategicheskoy planirovaniy Rossiyii v ramkah politiki "Povorota na Vostok", *Arktika 2035 Aktualniye Voprosy, Problemi, Resheniya*, Sayı: 2, s. 4-17.
- CHUN, Zhang, China's 'Arctic Silk Road' projects, *China Dialogue Ocean*, 2020, <https://china-dialogueocean.net/en/climate/12569-chinas-arctic-silk-road-projects/> E.T: 18.09.2023.
- FELDT, Lutz, Geopolitical Shifts: Issues and Challenges for the Arctic Region, Kim Fontaine-Skronski Valérieanne Thool Norbert Eschborn der., *Does the UN Model Still Work? Challenges and Prospects for the Future of Multilateralism*, Brill, Leiden-Boston 2021.
- FOKİN Yury-SMİRNOV Anatoly, *Kirkenesskaya Deklaratsiya o sotrudnichestve v Barenstovom/Evroarkticheskom regione: vzglyad iz Rossiyii 20 let spustya*, MGİMO, Moskova 2012.
- GRİGORYEV, Mihail, Razvitiye tranzitnogo potentsiyala Severnogo morskogo puti, *Kontury Globalnih Transformatsiyii*, Sayı: 5, 2019, s. 109-129.
- GUSTAFSSON, Par, Russia's Ambitions in the Arctic Towards 2035, Swedish Defence Research Agency (FOİ), *FOİ Memo 7624*, 2021, s. 1-9.
- JİLTSOV Sergey – ZONN İgor, Politika Rossiyii v Arktike: Sovremenniy Etap, *Vestnik RUDN, Seriya Politologiya*, Sayı: 2, 2015, s. 7-22.
- JORGENSEN-DAHL, Arnfinn Jørgensen-Dahl, Arctic Oil and Gas, *Arctic Knowledge Hub*, 2010.
- JURAVELY, Valeriy, Arktika-2035 Gosudarstvennaya politika Rossiyii mejdunarodnoye sotrudnichestvo s Evropeyskimi gosudarstvami v Arktike, *Bolshaya Evraziya: razvitiye, bezopasnosty, sotrudnichestvo, Ejegodnik*, Sayı: 3, RAN İNİON, 2020, s. 309-314.
- Konseptsiya vneshney politiki Rossiyskoy Federatsiyii (utverjdena Prezidentom Rossiyskoy Federatsiyii V.V. Putinom 31 marta 2023), *RF Dışışleri Bakanhıjı*, https://mid.ru/ru/foreign_policy/official_documents/1860586/ E.T: 21.09.2023.
- Konseptsiya Vneshney Politiki Rossiyskoy Federatsiyii, 2013, Kremlin, <http://static.kremlin.ru/media/events/files/41d447a0ce9f5a96bdc3.pdf> E.T: 15.09.2023.
- KRİVOTOROV, Andrey, Tri Missiyii Rossiyii v Arkticheskom Sovete (2021-2023 gg), *Arktika 2035 Aktualniye Voprosy, Problemi, Resheniya*, Sayı: 4, 2020, s. 4-10.
- KUZMENKO Sergey-KUZMENKO Arina, Noviye usloviya razvitiya "Bolshoy İgry" v Arktike i prioritete aktualnoy kontsepsiyii vneshney politiki Rossiyii, *Evrasiyskaya İntegratsiya: Ekonomika, Pravo, Politika*, Sayı:4, 2023, s. 51-61.
- LEBEDEVA Olga-BOBROV Aleksandr, Kontsepsiyi vneshney politiki Rossiyii: strategiya mnogopolyarnogo mira, *Rossiyskiy Sovet po Mejdunarodnyim Delam (RSMD)*, 2023, <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/kontsepsiyi-vneshney-politiki-rossii-2023-strategiya-mnogopolyarnogo-mira/> E.T: 20.11.2023.
- LUKİN, Artem vd., Rossiya i Kitay v Arktike: sostayaniye i perspektivi dvustorennego sotrudnichestva, *İzvestiya Vostochnogo İnstituta*, Sayı: 1, 2022, s. 123-131.
- MAYOROV, Maksim vd, Vstupleniye Shvetsiyii i Finlandiyii v NATO: arkticheskiy aspekt, *Rossiya v Globalnom Politike*, 2023, <https://globalaffairs.ru/articles/shvecziya-finlyandiya-nato/>

E.T: 22.12.2023.

MİHAYLİCHENKO, Kristina, Proje "Ledoviy Shelkoviy Puty" v ramkah intsiyativy "Odin Poyas i Odin Puty" kak realizatsiya interesov Rossiyii i Kitaya v Arkticheskom regione, *Vestnik RUDN Seriya: Politologiya*, Sayı: 2, 2019, s. 333-345.

Mineral Resources in the Arctic, Rognvald Boyd, Terje Bjerkgård, Bobo Nordahl, Henrik Schiellerup, der., Publisher: NGU – *Geological Survey of Norway*, 2016.

Osnovi Gosudarstvennoy Politiki Rossiyskoy Federatsiyii v Arktike na Period do 2020 goda i Dalneysihyu Perspektivu, Pravitelstvo Rossiyii, <http://static.government.ru/media/files/A4qP6brLNj175I4oUoK46x4SsKRHGfUO.pdf> E.T: 15.09.2023.

SELEZNEV, İgor, Kontsept spravedlivogo miroponyadka v noveyshih vneshepoliticheskikh dokumentah Rossiyi: sotsiyologicheskii analiz, *Gumanitarniye, Sotsiyalno-Ekonomicheskiye i Obshestvenniye Nauki*, Sayı: 9, 2023, s. 70-76.

SEMENOV, Aleksandr vd., Arkticheskaya Geopolitika i İnteresy Rossiyii, *Obrozovatelniye Resursy i Tekhnologiyii*, Sayı:5, s.3-13.

ŞİRİNA, Danara, Arktika i Sever v Trudah M.V. Lomonosova, *Nauka i Tehnika v Yakutiyyi*, , Sayı: 2, s. 3-9.

TAMİTSKİY, Aleksandr, Gosudarstvennaya politika sovremennoy Rossiyii v Arktike: etapy, prioriteti i nekotoriye itogi, *Arktika i Sever*, Sayı: 6, 2012, s.1-8.

THANGARAJ Abhilash-CHOWDHURY Abhiroop, Energy, geopolitics and the dying arctic ice fields: an enviro-political perspective, *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 2022, s. 1-9.

Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsiyii O Strategiyii Razvitiya Arkticheskoy Zony Rossiyskoy Federatsiyii i Obespecheniya Natsiyonalnoy Bezopasnosty na Period do 2035 goda, Kremlin, <http://www.kremlin.ru/acts/bank/45972> E.T: 18.09.2023.

Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsiyii Ob utverjdeniyii Kontseptiyii vneshney politiki Rossiyskoy Federatsiyii, 2016, Kremlin, <http://static.kremlin.ru/media/acts/files/0001201612010045.pdf> E.T: 10.09.2023.

Vtoroya Kamchatskaya Ekspeditsiya, Dokumenty 1741-1742, Viland Hintshe (Galle) der., *Morskoye otryady*, Nestor-İstoriya, Sankt-Peterburg 2018.

ZELIANIN, Aleksei, The Geopolitical Importance of the Arctic Region from the Perspective of Energy Resources and Transporting Capacities, *European science*, Sayı: 6, 2019, s. 94-100.

Extended Abstract

The Arctic region has gained considerable importance in International Relations Studies, especially since the beginning of the XXI century. This is largely due to the availability of potential hydrocarbon reserves in the region. The Arctic is also of interest in the context of global climate change.

The competition between the littoral states is exacerbated by the undiscovered energy resources and significant geo-economic potential of the Arctic region. The struggle for access to and/or control over these vast resources is one of the factors that increase the risk of geostrategic and geo-economic conflict in the region.

The Arctic plays an important role in Russia's historical development. It still maintains its primary role in economic, military, strategic and humanitarian fields. It is home to the Northern

gors

Akademik
Bakış

219

Cilt 18
Sayı 35
Kış 2024

Fleet (Severnii Flot), the most powerful of the Russian fleets, and the largest bases for Russian nuclear missiles and attack submarines, which constitute an important part of the Russian strategic deterrent potential. The Arctic is also key for the RF economy. It produces 80% of natural gas, 17% of oil, 90% of nickel and cobalt, 60% of copper, almost 100% of diamonds and rare earth metals. The region accounts for 20% of the RF's total exports.

Since the early 2000s, the Arctic policies of the RF have gained a more effective and comprehensive framework. In contrast to previous periods, during this period, the RF had a more integrated approach to the Arctic region.

The RF Arctic strategy has gained a new dimension with the creation of the RF Ministry for the Far East and the Arctic in 2012. In the RF Foreign Policy Concept, which was adopted in 2013, a separate paragraph was introduced for the first time, listing foreign policy priorities specifically for the Arctic region. Whereas in previous periods the Arctic was a region that was mainly considered in the context of national security, after 2013 it has become one of the strategic directions of Russian foreign policy.

In the new post-2014 international conditions, it can be stated that the significance of the Arctic region has become increasingly apparent, aligning with the foreign policy pursued by the RF. The conflict in Ukraine has caused Russia to have disagreements and a geopolitical struggle with the West, which has led to a gradual change in their strategic priorities in foreign policy. In this process, the Arctic region has strengthened its role in both regional and international dimensions of the strategic planning of the RF and has become the center of this planning. The main arguments of the 2016 Concept were formulated from the perspective of the concept of new international conditions. In particular, the concept of a multipolar international system was considered as a complement to the concept of national interest.

The "Strategic Document of the Russian Federation on the Development of the Arctic Region and Ensuring National Security until 2035," which was signed by President Putin on October 26, 2020, reveals the strategic nature of the Russian Arctic policy in all its aspects. In the 2023 Foreign Policy Concept of the RF, the Arctic is considered as a geostrategic and geo-economic macro-region for the RF.

The 2023 Foreign Policy Concept reveals that the RF's relations with the Eastern hemisphere have acquired a strategic framework. The RF's geopolitical disagreements with the West since 2014 have played a decisive role in this strategic trend, starting with the 2016 Concept. However, it is important not to underestimate the significance of strategic factors, including the shift in the global system and the growing economic opportunities in the East. Therefore, along with geostrategic developments, geo-economic dynamics also play a decisive role in this process.

From 2020 onwards, the RF increased its interaction and cooperation mechanisms with China in its Arctic strategy. The Polar Silk Road initiative is a result of this interaction. RF basically prioritizes utilizing China's economic potential for its own interests. China needs the RF, especially in the Arctic region. Both countries' geopolitical disagreements with the West played an important role in the rapprochement. However, it would not be incorrect to state that economic factors play a significant role in shaping the collaboration between the two major powers.